

AKTUELLT

Universitetsreformen – farhågor och förhoppningar

Regeringen har framlagt ett förslag till en genomgående reform av universitetsväsendet i Finland. Den nya lagen planeras träda i kraft från början av 2010 och debatten går het. Vilka är argumenten, farhågorna och förhoppningarna? **Lars Hertzberg** ritar upp konturerna.

FÖRHOPPNINGAR

- Universiteten får räkenskapsmässig autonomi.
- Ledarskapet blir professionellt (för närvarande leds universiteten av anställda och studenter via deras egna representanter) och centraliseras.
- De externa styrelsemedlemmarna och behovet av extern finansiering ökar samhällskontakten.
- Reformen stärker universitetens vetenskapliga konkurrenskraft (snarast genom att man kan koncentrera resurser och värva framstående forskare med flexibla villkor).
- Reformen gör det möjligt att möta de utmaningar som globaliseringen innebär. De karakteriseras bl.a. så här: "en högre grad av professionalism, samarbete och nätverksbildning, större enheter och infrastrukturer och att kostnaderna för forskningen ökar inom alla områden."
- "... universitetens möjligheter att bedriva en bättre personalpolitik gynnas och forskarkarriären blir mer lockande."
- Korttidsanställningar försvinner. Arbetsavtal upphör bara om situationen förändras.
- Universiteten äger sina fastigheter.

Se lagförslaget och motiveringarna:
<http://web.eduskunta.fi/Resource.php/pubman/templates/22.htm?id=2211>

REFORMEN

1

Universiteten blir självständiga ekonomiska enheter. De kan antingen bli s.k. offentligrättsliga universitet eller stiftelseuniversitet - här utgår jag från det första alternativet. Basverksamheten ska finansieras av staten (baserat på antalet studieplatser och anställda), men universiteten måste själva skaffa finansiering utöver detta minimum genom donationer, externa forskningsanslag, avgiftsbelagd verksamhet (t.ex. magisterprogram), företagsverksamhet och investeringar i aktier. Staten beviljar tilläggsanslag utgående från hur framgångsrika universiteten är när det gäller att skaffa in extern finansiering eller bedriva konkurrenskraftig forskning eller utveckla undervisningen. Ett universitet kan vid behov försättas i konkurs.

2

Universiteten leds av en styrelse där hälften av medlemmarna, inklusive ordföranden, väljs bland personer utanför universitetet. Styrelsens medlemmar väljs av ett kollegium, som består av representanter för personal och studenter. Styrelsen väljer rektor, som har rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens och kollegiets möten. Rektorn har omfattande verkställande befogenheter.

3

De anställda vid universitetet är inte längre statstjänstemän utan anställs med arbetsavtal. Kompetenskraven formuleras vid universitetet.

4

Studenterna antas genom ett gemensamt nationellt antagningssystem.

- Källor bl.a.:
- *Acatiimi* 2009: 3
- Tuukka Tomperi: "Yliopistouudistuksen eteneminen, ydin ja motivaatioperusta. Lyhyt koulutuspoliittinen katsaus yliopistolakesityksen taustoihin." (<http://filosofia.fi/lyliopistolaki>)
- Matti Vesa Volanen: Puheenvuoroja yliopistokysymyksestä (<http://mattivesavolanen.blogspot.com/>)

KOMMENTAR

Debatten – en paradigmkollision

Det är ännu öppet vilken utformning lagen får under riksdagsbehandlingen. Detaljer kan ändras, men helheten kommer knappast att rubbas, eftersom regeringspartierna har majoritet i riksdagen (om inte de Gröna beslutar frondera).

Meningsskiljaktigheterna mellan regeringen och stora delar av universitetssamfundet har karaktären av en paradigmkollision. Oenigheten gäller universitetets uppgifter, inte hur de ska förverkligas. Många av de förhoppningar som framförs från den ena sidan och de farhågor som

”Vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet, som tryggas i grundlagens 16 §, är inte beroende av vare sig anställningsformen eller organisationens rättsliga ställning.” Här kan man genmäla att grundlagen i Finland inte är en konkret fungerande rättsprincip, utan snarare ett uttryck för vissa politiska ideal. Vi har inte som Tyskland eller USA någon författningsdomstol som övervakar att lagstift-

- Universitetens offentliga uppdrag försvinner. Universitetet drivs av ekonomiska intressen snarare än av offentliga uppgifter.
- Maktkoncentration inom universitetet.
- Affärsrationalitet förs in i universitetsvärlden.
- Ekonomiskt användbar forskning prioriteras på bekostnad av grundforskningen.
- Universitetet indelas i olika klasser – eller snarare: kvalitetsskillnaderna växer.
- Ignorerar individens utbildningsbegär.
- De externa styrelsemedlemmarna ger näringslivet makt över universitetet. (Replik: universitetet är inte tvungna att välja in representanter för näringslivet.)
- Det faktum att universitetet inte får välja alla sina representanter fritt ökar inte demokratin.
- Forskningens och undervisningens frihet undergrävs genom att lärarnas fasta tjänsteförhållanden ersätts med avtalsbefattningar.
- Universitetet utövar offentlig makt t.ex. vid studenturval och examination. Detta förutsätter att de anställda arbetar under tjänstemannaansvar.
- Frånvaron av gemensamma kompetenskrav hotar undervisningens kvalitet.
- Det krav- och prestationsbaserade ”nya” lönesystemet ersätts med ett system som bygger på affärsmässiga överväganden.
- Kritiskt tänkande ersätts av strömlinjeformad forskning.
- Avgiftsbelagda magisterprogram öppnar dörren för terminsavgifter.
- Akademi professorer och -forskare övergår från anställningar vid Finlands akademi till universitetet.
- Forskningsresultat kan sekretessbeläggas. (Replik: detta sker redan nu.)

”Oenigheten gäller universitetets uppgifter, inte hur de ska förverkligas.”

framförs från den andra sidan ter sig inte nödvändigtvis som förhoppningar respektive farhågor i motpartens öron.

Hur reformen utfaller i praktiken går knappast att förutse. I sista hand beror universitetets liv på de individer som arbetar där. Viktiga frågor är hur väl man lyckas med valet av externa styrelsemedlemmar, vilka spänningar som uppstår mellan ämnena och i hur hög grad universitetet låter sin verksamhet styras av ekonomiska incentiva. Reformen genomförs under en ekonomisk recession vars omfattning ingen kan förutse. Man kan inte heller veta om framtida regeringar kommer att känna sig bundna av de utfästelser den nuvarande regeringen ålagt sig.

I fråga om forskningens och undervisningens frihet skriver regeringen:

ningen överensstämmer med grundlagen: hos oss är en lag grundlagsenlig om den stiftats i grundlagsenlig ordning. Ett universitet som beslutar avskeda misshagliga anställda kan alltså hänvisa till att lagen ger dem denna rätt. Det är tveksamt om ett sådant beslut kan hävas.

Lars Hertzberg är professor emeritus i filosofi vid Åbo Akademi

FARHÅGOR

Regeringens syn:

”Universitetsväsendet i Finland anses i utvärderingarna till sin grundkaraktär vara en humboldtsk helhet, präglad av tunga karriärkrav, långa studietider, djupt rotade och skarpa gränser mellan disciplinerna och begränsad ledar- och styrningskompetens. Det är anledningen till att systemet möter svårigheter till följd av utvecklingen i omvärlden. ... det [är] nödvändigt att universitetet i Finland utvecklas till moderna universitet med många olika mål, en mångsidig finansieringsbas, målinriktade styrningssystem och stark beredskap för att reagera på yttre förändringar.”